

Бизнисот и човековите права во ЕУ: Оценка на новата Директива за длабинска анализа на корпоративната одржливост (CSDDD)

Автор:
Петар Барлаковски

Скопје, март 2025

Овој краток документ ја разгледува Директивата за длабинска анализа на корпоративната одговорност (CSDDD), која им наложува на компаниите низ ЕУ да обезбедат нивните синџири на снабдување да се усогласат со стандардите за човекови права и заштита на животната средина. Ги истражува целите на Директивата, нејзиното потенцијално влијание врз корпоративното управување и нејзиното значење во унапредувањето на деловната одговорност. Во краткиот документ се истакнуваат и импликациите за земјите кандидати за членство во ЕУ, особено Северна Македонија, и се дискутираат предизвиците и можностите што ги претставуваат Директивата и нејзиниот Омнибус предлог.

Вовед

На 25 јули 2024 г., стапи во сила Директива за длабинска анализа на корпоративната одржливост (Директива 2024/1760). Оваа директива, позната и како Директива за задолжителна длабинска анализа на човековите права и животната средина, вклучува обврска за компаниите да изработат и спроведат план за транзиција заради ублажување на климатските промени, чија цел е да обезбеди, во рамките на можностите, бизнис моделот и стратегијата на компанијата да се усогласени со транзицијата кон одржлива економија и целта за ограничување на глобалното затоплување на 1,5°C во согласност со Парискиот договор.¹

За прв пат во ЕУ, компаниите од сите сектори ќе бидат законски обврзани да се погрижат нивните синџири на снабдување да се придржуваат на прописите за заштита на човековите права и животната средина согласно Директивата (CSDDD). Директивата има за цел да ги интегрира аспектите за постигнување одржливост во корпоративното управување и управувањето со ризици. За да се постигне ова, таа им наложува на компаниите да спроведат мерки за длабинска анализа во рамките на своите синџири на снабдување, којашто ќе се осврне на сите негативни влијанија врз човековите права и животната средина што произлегуваат од нивното работење, како во рамките на ЕУ, така и надвор од неа.²

Овој краток документ има за цел да даде преглед на Директивата, при што ќе ги проучи нејзините потенцијални влијанија и недостатоци, како и нејзиното значење во рамките на поширокото движење за бизнисот и човековите права. Како дел од оваа еволутивна рамка, директивата игра клучна улога во обезбедувањето корпоративна одговорност за заштитата на човековите права и животната средина.

Во Првиот дел е претставен концептот на бизнис и човекови права, објаснувајќи ја неговата релевантност во денешната глобализирана економија - каде што производ произведен во Кина, со користење на сировини од Зимбабве, може да биде купен од холандски државјанин. Овој дел, исто така, ќе го разгледа принципот на длабинска анализа како клучен механизам за корпоративна одговорност. Вториот дел дава преглед на Директивата за длабинска анализа на корпоративната одржливост (CSDDD), наведувајќи ги нејзините основни одредби, цели и очекувано влијание. Критички ги испитува нејзините силни страни и аспектите на загриженост во врска со

¹ Директива (ЕУ) 2024/1760 на Европскиот парламент и на Советот за длабинска анализа на корпоративната одржливост, член 1(1) (Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence).

² Lois Elshof, 'Corporate Sustainability Due Diligence and EU Competition Law' (Длабинска анализа на корпоративната одржливост и Законот на ЕУ за конкуренција) (2024) 15(315) Journal of European Competition Law & Practice стр.168.

нејзиното спроведување и примена, вклучувајќи го и Омнибусот, и како Директивата би можела да влијае на земјите кандидати, поточно на Северна Македонија.

Конечно, заклучокот ќе ги сумира клучните сознанија, истакнувајќи ја улогата на директивата во обликувањето на корпоративната одговорност и одржливост во ЕУ и пошироко, особено во однос на земјите кандидати.

Бизнисот и човековите права и Концептот на длабинска анализа

Во текот на последните неколку децении, бизнисот и човековите права привлекоа широко внимание во академските кругови и праксата.³ Овој растечки фокус го одразува растечкото сознавање дека корпорациите, како моќни глобални актери, играат значајна улога во обликувањето на социјалните, економските и политичките пејзажи. Како што мултинационалните компании ги прошируваат своите операции преку границите, нивното потенцијално влијание врз човековите права стана предмет на интензивна дебата. Затоа не е изненадувачки што во Извештајот на специјалниот претставник на генералниот секретар за прашањето поврзани со човековите права и транснационалните корпорации и другите деловни субјекти, Џон Раги забележал:

„...[К]оренот на тешката состојба со бизнисот и човековите права денес лежи во јазовите во управувањето создадени од глобализацијата – пред сè помеѓу обемот и влијанието на економските сили и актери и капацитетот на општествата да управуваат со своите негативни последици. Овие јазови во управувањето создаваат средина што толерира незаконски дејствија на компании од сите видови без соодветно санкционирање или репарација...“⁴

Следствено, се развија дискусии што одат пошироко од фокусот на државите, нагласувајќи ја потребата од дефинирање на корпоративните одговорности во овој контекст. Ова поместување поттикна истражувања за тоа како бизнисите можат делотворно да ги почитуваат стандардите за човековите права, особено во средини каде што механизмите за заштита на државата се слаби или отсутни. Имајќи го ова предвид, во правните системи каде што државите создаваат и спроведуваат закони за заштита на поединците од злоупотреби на човековите права, корпорациите ја исполнуваат својата одговорност за почитување на човековите права со почитување на овие закони. Меѓутоа, кога самите држави ги кршат човековите права или не успеваат да обезбедат доволна правна заштита, се појавуваат прашања во врска со постоењето, природата, обемот, обврските и спроведувањето на корпоративните обврски во однос на човековите права.⁵ Во такви случаи, компаниите може да се соочат со дилема при одредувањето на обемот на нивната обврска да спречат или да се справат со повредите на човековите права, особено кога локалните закони се недоволни или кога самата држава е инволвирана во или толерира злоупотреби. Ова е причина за загриженост во однос на делотворноста на доброволните корпоративни политики и нивниот капацитет да компензираат за пропустите на државата.

Концептот на длабинска анализа стана важен елемент во дефинирањето и спроведувањето на обврските поврзани со човековите права и животната средина. Во контекст на бизнисот и човековите права, длабинската анализа се однесува на чекорите што бизнисите мора да ги преземат за да идентификуваат, спречат и да се справат со секакви негативни влијанија врз човековите права што произлегуваат од нивното работење. Овој процес е клучен за Водечките принципи на Обединетите нации за бизнисот и човековите права, кои нагласуваат дека бизнисите мора да вршат континуирано оценување на своите активности, да ги идентификуваат ризиците по човековите права и да преземат соодветни мерки за нивно ублажување или елиминирање.⁶

³ Летнар Чернич и Михалакеа, цитирани во Vesna Coric, Ana Knezevic Bojovic, and Milica V. Matijevic, Potential of the EU Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence to Contribute to a Coherent Framework of Corporate Accountability for Human Rights Violations (2023) (Потенцијалот на предлог Директивата на ЕУ за длабинска анализа на корпоративната одржливост да придонесе кон кохерентна рамка за корпоративна одговорност за повреда на човековите права).

⁴ John Ruggie, Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights (Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, Human Rights Council, 8th session, Agenda item 3, 2008) UN Doc A/HRC/8/5. (Заштита, почитување и правна заштита: рамка за бизнис и човекови права (Извештај на специјалниот претставник на генералниот секретар за прашањето на човековите права и транснационалните корпорации и другите деловни претпријатија, Совет за човекови права, 8-ма сесија, точка 3 од Дневниот ред, 2008 година)

⁵ Björn Fasterling and Geert Demuijnck, 'Human Rights in the Void? Due Diligence in the UN Guiding Principles on Business and Human Rights' („Човековите права во вакуум? Длабинска анализа во Водечките принципи на ОН за бизнис и човекови права“) (2013) 116 Journal of Business Ethics 799, 814.

⁶ Исто.

Длабинската анализа е проактивен и континуиран процес кој не само што им овозможува на бизнисите да идентификуваат потенцијални ризици, туку овозможува и да преземаат делотворни мерки за спречување на штета по човековите права. Со интегрирање на аспектите на човековите права во носењето одлуки и работата, бизнисите можат да спречат повреди и да ги ублажат негативните влијанија. Меѓутоа, обезбедувањето бизнисите навистина да ги приоритетизираат човековите права во рамките на своите процеси на длабинска анализа претставува предизвик. Поимот длабинска анализа во бизнисот често се гледа низ призмата на управување со ризици, фокусирајќи се на минимизирање на финансиските ризици и ризиците по угледот. Оваа перспектива понекогаш може да дојде во судир со моралната обврска за почитување на човековите права, што бара подлабока посветеност надвор од економските или правните аспекти.⁷

За длабинската анализа да биде навистина делотворна, таа мора да биде втемелена врз вистинска посветеност на почитувањето на човековите права како темелна морална одговорност. Ова значи дека бизнисите не треба да ги третираат човековите права само како услов за утврдување почитување на прописите, туку како суштински дел од нивните корпоративни вредности. Како таква, обврската бизнисите да ги почитуваат човековите права оди подалеку од почитувањето на националните закони - таа опфаќа етичка одговорност за избегнување штета, дури и во контексти каде што заштитата од државата е отсутна или слаба.⁸

Што претставува Директивата за длабинска анализа на корпоративната одржливост?

Директивата на Европската Унија за длабинска анализа на корпоративната одржливост (CSDDD) претставува пионерски регулаторен документ дизајниран да обезбеди компаниите да преземат сеопфатна одговорност за влијанието на нивната работа и синџири на снабдување врз човековите права и животната средина. Оваа директива означува важен чекор кон вградување на одржливоста во структурата на корпоративното управување во рамките на ЕУ, а нејзиното усвојување претставува одговор на растечката глобална загриженост за негативните ефекти од деловните активности врз човековите права и животната средина.

Директивата, првично предложена од Европската комисија на 23 февруари 2022 година и формално усвоена во 2024 година, им наложува на големите компании што работат во рамките на ЕУ – како во, така и вон нејзините граници - да ги интегрираат процесите на длабинска анализа во своите структури на корпоративно управување. Овие процеси се дизајнирани да ги идентификуваат, спречат, ублажат и решат сите негативни влијанија врз човековите права и животната средина што произлегуваат од сопствените активности на компаниите, како и од активностите на нивните синџири на снабдување. Директивата бара од бизнисите да ги вградат аспектите на одржливост на секое ниво на одлучување, со акцент на спречување на штета по човековите права и борба против деградацијата на животната средина.⁹

Овој законодавен предлог се надградува врз претходни меѓународни рамки, како што се Водечките принципи на Обединетите нации за бизнис и човекови права, и ги проширува националните регулаторни напори во земји како Франција, Германија и Холандија.¹⁰ Неговата цел е да се воспостави усогласена рамка за корпоративна одговорност која не само што ги почитува климатските цели на ЕУ, туку се усогласува и со глобалните напори за одржливост.¹¹ Директивата (CSDDD) беше одговор на растечката загриженост поради негативните општествени и еколошки последици од големите корпорации - особено мултинационалните корпорации - по човековите права и животната средина. Оваа загриженост произлегуваат од сложеноста на современите повеќеслојни синџири на снабдување коишто честопати се протегаат надвор од јурисдикцијата на која било поединечна држава. Глобализацијата го олесни ширењето на деловни практики кои, во многу случаи, не ги почитуваат меѓународните стандарди за човековите права или животната средина. ЕУ ја препозна потребата за решавање

7 Jonathan Bonnitcha and Robert McCorquodale, 'The Concept of "Due Diligence" in the UN Guiding Principles on Business and Human Rights' („Концептот на „длабинска анализа“ во Водечките принципи на ОН за бизнис и човекови права“)(2017) 28 European Journal of International Law 899.

8 Исто.

9 Vesna Coric, Ana Knezevic Bojovic, and Milica V. Matijevic, Potential of the EU Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence to Contribute to a Coherent Framework of Corporate Accountability for Human Rights Violations (2023) (Потенцијалот на предлог Директивата на ЕУ за длабинска анализа на корпоративната одржливост да придонесе кон кохерентна рамка за корпоративна одговорност за повреда на човековите права).

10 Maria Giovannone, 'The European Directive on "Corporate Sustainability Due Diligence": The Potential for Social Dialogue, Workers' Information, and Participation Rights' („Европската директива за „Длабинска анализа на корпоративната одржливост“: Потенцијалот за социјален дијалог, информации за работниците и права на учество“) (2024) Italian Labour Law e-Journal, Issue 1, Vol 17.

11 Supra note 3.

на овој регулаторен јаз, што им овозможи на бизнисите да ги искористат дупките во законите и да избегнат одговорност за дејствија што негативно влијаат врз ранливите делови од населението и врз екосистемите.¹²

Дополнително, усвојувањето на директивата е позиционирано во поширокиот политички контекст на Зелениот договор на ЕУ, кој има за цел да постигне климатска неутралност до 2050 година. Со тоа што бара од компаниите да спроведуваат процеси на длабинска анализа во рамките на целокупното нивно работење и синџири на снабдување, Директивата е дизајнирана да ја промовира корпоративната одговорност и да ги премости јазовите во управувањето креирани од транснационалната природа на современите бизниси.¹³

Директивата нуди неколку клучни придобивки што придонесуваат за унапредување на агендата за одржливост на ЕУ:

- **Усогласување и регулаторна јасност:** Една од најзначајните предности на директивата е нејзината способност да воспостави воедначени процеси за длабинска анализа на корпоративната одржливост во рамките на ЕУ. Со утврдување на заеднички стандарди, Директивата гарантира дека бизнисите во различни земји членки ќе се придржуваат до истите очекувања, со што се намалува регулаторната фрагментација и се промовираат еднакви услови за сите. Ова усогласување не само што го олеснува придржувањето на правилата од страна на бизнисите што работат во повеќе држави од ЕУ, туку спречува и нарушувања во конкурентските односи што произлегуваат од различните национални регулативи.¹⁴
- **Подобрено управување со ризици:** Акцентот на длабинската анализа во Директивата им обезбедува на компаниите структуриран пристап за идентификување и ублажување на ризиците во нивното работење и синџири на снабдување. Со проактивно управување со ризиците поврзани со животната средина и човековите права, бизнисите можат да ја намалат својата изложеност на штета по угледот, правна одговорност и финансиски загуби. Директивата, исто така, го поттикнува усвојувањето на прогресивни практики за управување со ризици што ја интегрираат одржливоста во корпоративната стратегија.¹⁵
- **Корпоративна одговорност:** Директивата ја зајакнува отчетноста на бизнисите за нивното влијание во однос на човековите права и животната средина. Со тоа што ги задолжува компаниите да преземат одговорност и да се погрижат нивните синџири на снабдување да работат во согласност со стандардите за човекови права и животна средина, Директивата (CSDDD) негува култура на транспарентност и етички деловни практики. Се очекува овој регулаторен пристап да ја зајакне водечката улога на ЕУ во унапредувањето на глобалните стандарди за одржливост.¹⁶
- **Иновација и пазарна диференцијација:** Фокусот на директивата врз одржливоста може да поттикне и иновации во зелените технологии и одржливите деловни практики. Со усогласување на деловните стратегии со целите за одржливост, компаниите можат да добијат конкурентска предност на пазарите кои сè повеќе им даваат приоритет на критериумите кои се однесуваат на животната средина и управувањето и на социјалните критериуми (ESG). Дополнително, компаниите кои покажуваат посветеност на одржливоста можат да привлечат инвестиции од фактори кои даваат приоритет на етичкото деловно однесување.¹⁷

Иако Директивата нуди значаен потенцијал, таа не е без одредени предизвици и ограничувања.

- **Трошоци поврзани со примената:** Еден од согледаните недостатоци на Директивата е финансискиот и административниот товар што им го наметнува на бизнисите, особено нејзините индиректни последици по малите и средни претпријатија (МСП). Трошоците поврзани со спроведувањето на процесите за длабинска анализа, вклучително и воспоставувањето системи за мониторинг, обука на персоналот и континуирано поднесување извештаи, може да бидат пречка за помалите компании кои ги немаат ресурсите на поголемите корпорации. Овие трошоци би можеле да ја попречат иновацијата и да создадат бариери за малите и средни претпријатија за влез на пазарот, со што ќе се ограничи целокупното влијание на директивата врз поттикнувањето на разновиден и конкурентен пазар.¹⁸

¹² Alessio M Paces, 'Civil Liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Proposal: A Law & Economics Analysis' („Граѓанска одговорност во предлог Директивата за длабинска анализа на корпоративната одржливост во ЕУ: Правна и економска анализа“) (2023) Law Working Paper № 691/2023.

¹³ Juan Dempere, Eseroghene Udjo and Paulo Mattos, 'The Entrepreneurial Impact of the European Directive on Corporate Sustainability Due Diligence' („Претприемничкото влијание на Европската директива за длабинска анализа на корпоративната одржливост“) (2024) 14 Administrative Sciences 266.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Chantal Mak, 'Corporate Sustainability Due Diligence: More than Ticking the Boxes?' („Длабинска анализа на корпоративната одржливост: Повеќе од штиклирање на полињата“) (2022) 29(3) Maastricht Journal of European and Comparative Law 301–303.

¹⁷ Supra note 3.

¹⁸ Supra note 14.

- **Делотворноста на ограничена одговорност:** Одредбите за граѓанска одговорност во рамките на Директивата, наменети да обезбедат корпоративна одговорност, беа критикувани поради нивната потенцијална неделотворност во принудувањето на бизнисите да ги прифатат негативните последици од своето работење. Критичарите тврдат дека компаниите може да ја заобиколат одговорноста со селективно спроведување мерки за длабинска анализа, со што ќе се поткопа капацитетот на директивата да го постигне својот планиран ефект на одвраќање. Сегашната рамка за одговорност може да не успее целосно да се справи со сложеноста на глобалните синџири за снабдување и стратешката употреба на ограничена одговорност од страна на мултинационалните корпорации.¹⁹
- **Предизвици во мониторингот и примената:** Обезбедувањето придржување на Директивата (CSDDD) носи значителни практични предизвици. Синџирите на снабдување често се сложени, им недостасува транспарентност и се географски дисперзирани, што им отежнува на компаниите ефикасно да ги проценат и ублажат ризиците во целата мрежа на добавувачи. Како резултат на тоа, надлежните органи што го надгледуваат нејзиното спроведување може да имаат потешкотии да обезбедат бизнисите целосно да ги исполнуваат своите обврски за длабинска анализа, особено во државите каде што стандардите за човекови права и животна средина се слаби или слабо се спроведуваат.²⁰
- **Штиклирање на полињата и стратешко придржување на прописите:** Исто така, постои загриженост дека компаниите може да ги третираат барањата за длабинска анализа во Директивата само како активност на „штиклирање на полињата“, фокусирајќи се на формално придржување на прописите, а не на суштинско постапување во насока на справување со штетата по човековите права и животната средина. Доколку компаниите гледаат на длабинската анализа пред сè како на законска обврска, а не како можност за спроведување значајни промени, делотворноста на директивата би можела да се намали. Овој ризик е особено релевантен во ситуација кога бизнисите ќе се придржуваат само до законски предвидените мерки за длабинска анализа коишто се задолжителни, без да се обврзат на пошироките цели за одржливост.²¹

Омнибусот и неговите ефекти

Сепак, важно е да се дообјасни неодамнешниот предлог за Омнибус, од 26 февруари 2025 година. Предлогот, кој внесува измени и дополнувања во Директивата за длабинска анализа на корпоративната одржливост (CSDDD), има за цел да ја рационализира и поедностави сегашната рамка со воведување на неколку клучни промени за олеснување на регулаторното оптоварување, особено за малите и средни претпријатија (МСП). Овој предлог е во согласност со пошироката цел да се обезбеди компаниите да можат непречено да преминат кон одржливост без да бидат преоптоварени со прекумерни обврски за поднесување извештаи. Главните промени во овој предлог вклучуваат зголемување на прагот за компаниите кои ќе бидат обврзани да поднесуваат извештаи во однос на бројот на вработени на 1.000, ограничување на обврските за длабинска анализа првенствено на директните деловни партнери и продолжување на интервалите помеѓу бараните оценки од мониторинг. Дополнително, предлогот воведува поголема флексибилност во стандардите за поднесување на извештаи за компаниите кои не ги исполнуваат новите прагови, дозволувајќи им да користат поедноставни и посразмерни доброволни стандарди. Исто така, ја отстранува обврската компаниите да ги прекинат деловните односи со партнери што предизвикуваат негативни последици, префрлајќи го фокусот на алтернативни мерки за надомест. Овие прилагодувања се креирани да го поедностават придржувањето на прописите, да ги намалат трошоците и да им обезбедат на компаниите поголема флексибилност, а воедно и да ги одржат основните цели за одржливост на директивата. Меѓутоа, зголемувањето на прагот во однос на бројот на вработени на 1.000 би можело да ослободи многу компании од задолжително поднесување извештаи, особено оние што сè уште се доволно големи за да имаат значително влијание врз одржливоста. Преминот од барањето компаниите да ги прекинат врските со штетните партнери кон дозволување алтернативни правни лекови би можел да ја ослабне одговорноста и да одложи суштински дејствија. Дополнително, со тоа што им се дозволува на малите и средни претпријатија да применуваат стандарди по сопствен избор се ризикува да резултира со неконзистентни и недоволни практики во однос на длабинската анализа, потенцијално поткопувајќи ја еднообразноста и строгоста на целите на директивата. Конечно, овие

¹⁹ Alessio M. Passes, 'Civil Liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Proposal: A Law & Economics Analysis' („Граѓанска одговорност во предлог Директивата на ЕУ за длабинска анализа на корпоративната одржливост: Правна и економска анализа“) (2023) Law Working Paper № 691/2023.

²⁰ Supra note 15.

²¹ Supra note 14.

прилагодувања може да ја ослабнат способноста на Директивата да обезбеди робусна корпоративна одговорност за заштита на човековите права и животната средина. Предлогот сега ќе биде разгледан од Европскиот парламент и Советот пред да биде усвоен. Промените ќе стапат во сила откако ко-законодавците ќе постигнат договор и конечниот текст ќе биде објавен во Службениот весник на ЕУ.

Влијанието на Директивата врз земјите кандидати

Осврнувајќи се на регионалниот и домашниот контекст на Директивата, важно е да се напомене дека таа ќе има значајни импликации за земјите кандидати за членство во ЕУ, вклучително и Северна Македонија, бидејќи овие земји го усогласуваат своето законодавство со регулативите на ЕУ. Иако Северна Македонија не е обврзана веднаш да почне да ги применува законите на ЕУ, патот на земјата кон членство во ЕУ ќе бара постепено прилагодување на своите законски структури за да ги усогласи со стандардите на ЕУ. Сепак, висококвалитетните и добро интегрираните регулативи на ЕУ и ООН би им биле од корист на сите земји од југоисточна Европа, како на земјите членки на ЕУ така и на земјите кандидати. Ова е особено релевантно бидејќи, со исклучок на Словенија, овие земји досега не успеаја да развијат кохерентен пристап за оценка на влијанието на корпоративните активности врз човековите права и владеењето на правото. Овој јаз е очигледен од недостатокот на Национални акциски планови за бизнис и човекови права, како и во отсуството на сеопфатни политики или специфични регулативи за корпоративна одговорност во земји како што се Србија, Црна Гора, Хрватска, Босна и Херцеговина, Северна Македонија, Грција, Турција и Албанија.²²

Регулаторната рамка за извештаи за животната средина, социјалните прашања и управувањето во Северна Македонија е сè уште во рана фаза, и сè уште не постигната целосна имплементација. Постојните закони што ги регулираат извештаи не ги опфаќаат конкретно овие прашања. Законот за трговски друштва им наложува на управните одбори да подготвуваат годишни сметки, финансиски извештаи и извештаи. Иако законот ја уредува содржината на годишниот извештај, тој не ги споменува експлицитно прашањата поврзани со животната средина, социјалните прашања и управувањето.²³ Дополнително, во Северна Македонија, политиките за човекови права на компаниите се или посебни издвоени документи или се интегрирани во стандардите на компанијата, како на пример Етички кодекс или Кодекс на однесување за добавувачите, во кои е даден нивниот став за човековите права. Компаниите се поттикнуваат да ги усогласат своите политики со Глобалниот договор на Обединетите нации. Од 27 анкетирани компании, 10 имаат јавно објавени изјави за човековите права, а седум ги вклучуваат во корпоративните стандарди, како што се Етичкиот кодекс или Кодексот на корпоративно управување. Две компании ги имаат објавено овие изјави на своите веб-страници, додека една има посебен документ за човекови права. Меѓутоа, само три компании ги прошируваат своите обврски за човекови права на своите добавувачи и деловни партнери, додека другите ја ограничуваат одговорноста на раководството и вработените. Меѓународните стандарди за човекови права на кои се упатува ги вклучуваат Универзалната декларација за човекови права, Глобалниот договор на ОН, конвенциите на МОТ, Принципите за корпоративно управување на ОЕЦД и националните закони како што се законодавството за спречување дискриминација, трудовото право и заштитата од вознемирување на работното место.²⁴

22 Летнар Чернич и Михалакеа, цитирани во Vesna Coric, Ana Knezevic Bojovic, and Milica V. Matijevic, Potential of the EU Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence to Contribute to a Coherent Framework of Corporate Accountability for Human Rights Violations (2023) (Потенцијалот на предлог Директивата на ЕУ за длабинска анализа на корпоративната одржливост да придонесе кон кохерентна рамка за корпоративна одговорност за повреда на човековите права).

23 Стефан Ристовски, Известување за корпоративна одржливост како средство за ангажиран приватен сектор – Регулаторна рамка, корпоративна одржливост и практики за известување во Северна Македонија (Институт за европска политика, 2022).

24 Исто.

Заклучок

Директивата за длабинска анализа на корпоративната одржливост (CSDDD) претставува значителен напредок во регулаторните напори на ЕУ за справување со штетните влијанија од деловното работење врз човековите права и животната средина. Со наложување на процеси на длабинска анализа во работењето и синџирите на снабдување на компаниите, Директивата значително ја зголемува корпоративната одговорност, поставувајќи силен преседан за бизнисите да ја интегрираат одржливоста во своите модели на управување. Сепак, Директивата не е без свои предизвици, вклучувајќи ги и загриженоста поради трошоците од примената, делотворноста на одредбите за одговорност и ризикот дека компаниите можат да спроведат само површни мерки за длабинска анализа, што би можело да го поткопа нејзиниот планиран ефект за одвраќање.

За земјите кандидати за членство во ЕУ, како што е Северна Македонија, Директивата нуди и предизвик и можност. Иако земјата не е обврзана веднаш да почне да ја применува Директивата, таа ќе треба да ја усогласи својата законска рамка со стандардите на ЕУ како дел од процесот на пристапување. Ова усогласување претставува можност за зајакнување на корпоративното управување, подобрување на транспарентноста и поттикнување на поодржлива деловна средина. Меѓутоа, Северна Македонија се соочува со значителни предизвици, вклучувајќи го и отсуството на сеопфатни национални политики за човековите права и бизнисот, слаби рамки за заштита на животната средина и потреба за градење капацитети за поднесување извештаи за животната средина, социјалните прашања и управувањето.

Предлог-Омнибусот воведува важни прилагодувања насочени кон намалување на регулаторното оптоварување, особено за малите и средни претпријатија (МСП). Со зголемување на прагот за бројот на вработени поврзан со задолжителното поднесување извештаи, поедноставувањето на барањата за придржување кон прописите и овозможување алтернативни корективни мерки наместо прекинување на врските со штетни партнери, Омнибусот се стреми да ја направи Директивата (CSDDD) попрактична за бизнисите. Иако овие промени може да го направат придржувањето на прописите подостапно за малите и средни претпријатија, постои загриженост дека тие би можеле да го ослабнат влијанието на Директивата врз корпоративната одговорност, особено во однос на сеопфатното управување со ризиците во синџирот на снабдување.

Како заклучок, Директивата е регулаторна рамка што ќе ја обликува иднината на корпоративната одговорност во ЕУ и нејзините земји кандидати. Иако нејзината имплементација носи и предизвици и можности, не може а да не се нагласи улогата на Директивата во промовирањето на одржливи деловни практики и заштитата на човековите права. За Северна Македонија и другите земји кандидати, усогласувањето со Директивата не е само придржување на регулативата - тоа е можност да се преземе водечка улога во глобалната транзиција кон одржлива, етичка и одговорна економија.

